
NOTE, COMENTARIU, INTERVIURI

Note de călătorie: Almaș, Arad, Hodoș-Bodrog (27-31 mai 2024)

În luna februarie 2024 am primit o scrisoare de invitație pentru a participa la o conferință dedicată spiritualității filocalice în raport cu mărturisirea de credință astăzi, din partea decanului Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion Felea”, a Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, Pr. Prof. Cristinel Ioja. Aceștia și-au dorit să organizeze o întâlnire cu studenții și doctoranzii facultății de teologie extinsă, apoi cu publicul larg, în colaborare cu Arhiepiscopia Aradului și Consiliul Județean Arad. Știam că în spate se afla părintele Agapie Corbu, stareț al schitului Buna Vestire, schit pe care l-a proiectat și construit pe teritoriul comunei Almaș, în mijlocul pădurii din localitate, unde locuiește de mai bine de douăzeci de ani, împreună cu părintele Nectarie, părintele Filothei, părintele Iosif și fratele Nicolae. Îl întâlnisem cu un an înainte la Bose și vorbisem despre călătoriile mele în România împreună cu Părintele Ioanichie Bălan. Părintele rămăsese uimit de cunoștințele directe pe care le aveam despre marile figuri duhovnicești ale monahismului românesc. Ar fi vrut să împărtășesc harul acelei experiențe cu publicul ortodox din orașul său. Cu atât mai mult, știind că finalizasem reeditarea volumului Chipuri și cuvântări ale Părinților pustiei românești, apărut ulterior, în ianuarie 2024, la Editura Qiqajon. Invitația din partea decanului Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad, unde părintele Agapie a predat exegeza biblică și unde încă mai ține cursuri de spiritualitate ortodoxă, fusese sugerată de acesta.

Conferința, în jurul temei „Tradiția isihastă românească. Mărturii despre întâlniri memorabile cu duhovnici și sfinți români”, a fost organizată pentru zilele de 29 și 30 mai. Cu toate acestea, nu am conștientizat importanța evenimentului, așa cum mi-am dat seama mai târziu. Părea a fi o simplă întâlnire, cum se organizează multe într-o eparhie vie și activă precum cea din Arad sau alte centre din România. Trebuia să se adreseze unui grup de studenți și călugări, lărgit pentru a include și laici interesați.

Alături de mine a fost invitat și Fr. Sabino Chialà, starețul de la Bose, care urma să vorbească despre spiritualitatea Sfântului Isaac Sirul, fin cunoscător și traducător al operei acestuia, întrucât unul dintre volumele sale tocmai fusese tradus în limba română. Urma să fim însoțiți de tânărul egumen al recent înființatei Mănăstiri Pantocrator din Arona, părintele Victor Crețu, originar din Republica Moldova, care a studiat la Kiev și se află de zece ani în Italia. La nevoi (și chiar aveam nevoie!) ne-ar fi servit drept interpret, sarcină pe care a îndeplinit-o cu reală măiestrie, deși nu era obișnuit cu astfel de angajamente. Îi sunt foarte recunoscător pentru tot ajutorul pe care ni l-a acordat.

Primul semn că evenimentul lua o turnură mai solemnă a fost schimbarea zborului avionului. În loc să plece marți, zborul a fost devansat pentru luni, pentru a petrece două zile în schitul părintelui Agapie. Un zbor direct Bergamo/Cluj Napoca și un drum lung cu prietenul nostru Andrei și noi trei până la schit, în mijlocul pădurii, pe un drum de pământ nu tocmai ușor de parcurs. Fără o mașină 4x4 până acolo cu siguranță nu ai ajunge. Odată ajunși la destinație, prima mare uimire: un schit minunat, într-un mediu tipic isihast, cu o primire frățească și caldă din partea părintelui Agapie și a fraților. Fiecăruia i se pune la dispoziție, nu o chilie, ci o căsuță, mică, dar cu toate cele necesare, chiar și mașina de cafea cu capsulele Lavazza. Puțină cafea era necesară pentru că Sfânta Liturghie începea la ora două noaptea, după ceasurile noastre.

Schitul urmează cronometrarea bizantină, tipică pentru Athos, unde miezul nopții coincide cu apusul soarelui. Nu există electricitate, dar schitul este dotat cu panouri solare care asigură o rezervă de electricitate, apă caldă și, la nevoie, un generator de energie, suplinind nevoia de electricitate pentru becuri, calculatoare etc. Liniștea este obligatorie, dar naturală, rodnică, plină de prezență. Aura schitului este una de blândă armonie frățească, în dulce ascultare față de stareț, fiecare ocupându-se, în liniște, de treburile sale, fiindcă stilul de viață poate fi definit ca unul de lucrare în singurătate fraternă. O mare parte din rugăciunea de noapte și cea zilnică se petrece în singurătate. În mod normal, se mănâncă împreună o dată pe zi (prezența noastră îi determina să înmulțească întâlnirile la masă, și pentru că era un prilej de a vorbi despre multe lucruri). Foarte frumos a fost și momentul conversației fraterne pe veranda blocului central al mănăstirii, cu o priveliște cât vezi cu ochii asupra pădurilor și a câmpiei de jos, cu cântecul păsărilor care ne însoțea mereu și cu cele două pisici ale casei, de nelipsit, mereu în preajmă. O adevărată bucurie a întâlnirii.

Mai presus de toate, Fr. Sabino, cu ușurința lingvistică care îl distinge, a relatat istorioare și aspecte din experiența sa de întâlniri teologice ecumenice și vizite la biserici din diferite țări, precum și evenimentele care l-a avut în luptă cu manuscrisele lui Isaac Sirul și cu traducerea acestora. În schit, Părintele Agapie și Părintele Filothei cunosc foarte bine siriaca, sunt încercați traducători în limba română a multor texte patristice siriene și au înființat o editură, „Sf. Nectarie”, pentru editarea de texte patristice în limba română și astfel s-au bucurat vizibil de competența fratelui Sabino. La slujirea nocturnă a Sfintei Liturghii, în cele două nopți petrecute la schit, ne-am bucurat trăind o stare duhovnicească de o reală intensitate. Liturgia s-a desfășurat în greacă și română, sotto voce, cântată, într-o atmosferă de mare reculegere. Apoi, fiecare se retrăgea în căsuța sa până dimineața pentru micul dejun, lăsând pe fiecare să-și petreacă restul nopții fie în rugăciune, fie în odihnă. Un dar nesfârșit de fraternitate și comuniune: pentru mine o frumoasă icoană a Sfântului Nicodim Aghioritul, pentru Fr. Sabino o icoană a Sfântului Isaac Sirul.

În dimineața celei de-a doua zile, cu două mașini, am coborât în oraș, unde seara urma să aibă loc conferința în cea mai prestigioasă sală din oraș, Filarmonica din Arad. Înainte de prânz, însă, tot cu părintele Agapie însoțitor, eram așteptați în sala mare a Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad pentru o întâlnire, spontană, pe teme de spiritualitate filocalică și figura Sfântului Nicodim Aghioritul pentru mine, în timp ce pentru Sabino urma să fie o prezentare despre spiritualitatea siriacă. A fost toată facultatea, toți studenții și doctoranzii. Am vorbit în italiană, iar părintele Victor a tradus. Dezbateră care a urmat a fost interesantă, cu multe întrebări despre tradiția filocalică și influența ei în ultimele două secole în Biserica Ortodoxă și despre importanța cunoașterii tradiției patristice pentru o bună formare teologică și spirituală, în deplină comuniune ecumenică. A urmat apoi vizitarea spațiilor Facultății, a bisericii și a diferitelor încăperi, înainte de nelipsita masă festivă. Fraternă, da, dar fără cruțare, foarte bogată! După, instalarea la hotel, un pic de odihnă și plecarea spre conferința de seară la Filarmonică.

Conferința a cuprins trei momente. Prezentarea noii ediții românești a *Eortodromionului* Sfântului Nicodim Aghioritul, proaspăt tipărită, de către părintele Agapie, în traducerea unuia dintre fiii săi duhovnicești, tânărul Ilie Stănuș, din Alba Iulia, care cunoaște perfect limba greacă, fiind student la Atena. Am aflat la final că traducătorul era prezent în sală, întrucât îmi scrisese că nu va lipsi de la eveniment și astfel, cu mare satisfacție, am putut să-l cunosc personal. De comun acord cu părintele Agapie, are în plan să

---

traducă și alte lucrări ale Sfântului Nicodim în limba română, pentru una dintre ele am fost rugat să pregătesc introducerea istorico-spirituală. Un al doilea moment, central, era cel în care a fost rândul meu să împărtășesc experiența întâlnirii cu marile personalități ale monahismului românesc în numeroasele mele călătorii în România din 1984, anul primei mele călătorii aventuroase. Fusesem rugat să vorbesc în limba română, dar oricât de bun eram la citirea și înțelegerea limbii române, nu îndrăznisem niciodată să mă expun cu pronunția mea foarte slabă a limbii române. Trimisesem demult textul discursului meu deja tradus în limba română, pe care îl intitulasem: „O aventură a prieteniei. Descoperirea tradiției isihaste românești”, un text pe care a trebuit să îl reduc foarte mult pentru expunerea mea directă, întrerupându-mă ici și colo cu istorioare povestite în italiană și traduse imediat de prietenul meu, părintele Victor, care mă însoțea. Cel de-al treilea moment a fost un spectacol de canto al cunoscutei artiste Maria Coman, acompaniată de grupul vocal Psaltic Sfântul Ioan Damaschin, condus de părintele Gabriel Streulea, interpretând psalmi și imnuri bisericești. Totul foarte frumos.

Dar ceea ce nu mă așteptam deloc a fost reacția publicului din sală la prestația mea. Eram preocupat de pronunțarea corectă a textului pe care îl pregătisem, dar sala a trăit o emoție unică ascultând relatarea mea despre întâlnirile cu figurile legendare ale monahismului românesc, în special cu Părintele Cleopa și Părintele Paisie de la Sihăstria, despre cum se materializa prezența lor cu înțelepciunea și puterea duhovnicească ce îi caracterizau, figuri pe care aproape nimeni dintre cei prezenți nu a putut să le cunoască personal. Cu atât mai mult cu cât toată lumea știa că în anul următor, în 2025, cu prilejul centenarului ridicării la nivelul de Patriarhie a Bisericii Ortodoxe Române, acești călugări vor fi canonizați. Nepotolită sete provoca receptarea relatării, revărsată din suflete, din uimirea de a se simți străpuși la inimă de harul mijlocirii și ocrotirii sfințeniei unor oameni care au păstrat frumusețea credinței, capabilă să transfigureze prezentul, chiar și atunci când este deosebit de greu. Mi-am dat seama de acest lucru după aceea, când mulți oameni, tineri și bătrâni, au dorit o fotografie, spre amintire, cu mine, când mulți și-au exprimat recunoștința pentru o astfel de întâlnire, când au comentat: așadar credința este încă vie și plină de speranță pentru noi toți; tradiția continuă și generează viață!

În schimb, am înțeles ca niciodată, harul de care am putut să mă bucur, norocul aventurii mele. Mi-au arătat imediat linkul către televiziunea locală, pentru că transmisese integral întâlnirea, și reacțiile măgulitoare ale postului

---

de televiziune al Bisericii Ortodoxe Române, TvTrinitas din București. Pe scurt, un entuziasm deosebit, total imprevizibil pentru mine. Ziua s-a încheiat cu o cină la hotel cu toți cei care au organizat conferința, inclusiv cu părintele Bogdan, care a stat mereu ascuns, dar care a prezidat totul din punct de vedere organizatoric.

A doua zi va fi rândul fratelui Sabino să țină prelegerea de seară în sala primăriei Arad. Dimineața, o vizită la catedrala ortodoxă din orașul Arad, construită după căderea lui Ceaușescu, pe care diaconul catedralei ne-a prezentat-o cu multă cordialitate. O minunăție. Înainte de a merge să vizităm mănăstirea Hodoș Bodrog, ne oprim la magazinul din oraș pentru a cumpăra două valize și sandale de schimb pentru mine, pentru că ale mele se rupseseră. Nu puteam încă să evaluez pe deplin motivul pentru care am cumpărat valizele. Aveam să aflu a doua zi, când ne-am oprit din nou la același magazin pentru a cumpăra alte două valize. Am ajuns să aflu că cele două valize erau pentru mine, deoarece părintele Filothei îi dăduse părintelui Victor cărțile pe care aș fi vrut să le am, fără să știu că el mi le pregătise deja în dar. Am venit în România cu un rucsac mic și m-am întors acasă cu două valize pline de cărți, pe care încercasem în zadar să le obțin în lunile precedente din România și pe care, în schimb, părintele Filothei mi le pusese deoparte, cu extremă generozitate, fără ca eu să știu. Acesta era motivul pentru care părintele Victor tot calcula greutatea valizelor care urmau să fie transportate în avion, pentru a nu depăși încărcătura permisă. Avea deja cărți pentru mine în camera lui și fusese suficient de ascultător încât să nu-mi spună nimic.

Dimineața a continuat cu o vizită la Mănăstirea Hodoș Bodrog, situată la circa cincisprezece kilometri de Arad, în apropierea cursului inferior al râului Mureș, însoțită de foarte amabilul părinte Nicolae, membru al comunității acestei mănăstiri și profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad, care cunoaște și limba greacă, dar și italiană, deoarece de câțiva ani frecventează surorile Clarise de la Sfânta Agatha Feltria, cu care are o legătură foarte puternică. Mănăstirea te încântă, un loc încărcat de istorie. Fondată înainte de 1177, a cunoscut numeroase transformări până când a devenit un punct de referință pentru Biserica Ortodoxă Română între secolele XIV și XV. Legenda spune că un taur, care făcea parte din turma unui păstor din zonă, a găsit o icoană a Maicii Domnului sub o movilă de pământ. Icoana se păstrează în biserica mănăstirii, împreună cu efigia capului taurului care a făcut descoperirea, deasupra ușii la intrare a bisericii. În interior,

---

puteți admira fresce foarte frumoase, datând de la începutul secolului al XVII-lea. Aici ne înfruptăm din primele cireșe ale sezonului, pe care le vom termina de mâncat la aeroport a doua zi. Pe mesele românilor nu se găsesc niciodată fructe. Cadoul este, așadar, o surpriză foarte binevenită. În timp ce vizităm muzeul, îl întâlnim pe părintele Modest, în vârstă de optzeci de ani, micuț și ingenios, radiind bucurie în simplitatea sa. Ne amintim de vicisitudinile mănăstirii în vremea comunismului și apoi aflăm despre arta specială a Părintelui Modest: el este priceputul croitor al patriarhului! Singurul regret: nu există nimeni care să fi ales să învețe această meserie la școala sa.

Înapoi la hotel, în Arad, pentru că ne așteaptă prânzul cu Arhiepiscopul Aradului, Timotei Sevcicu. Nu a fost doar o masă împreună. Conversația a căpătat un ton confidențial, deschis la problemele actuale ale Bisericii, în dorința unei întâlniri sincere și rodnice între credincioși, între biserici, între tradiții diferite, dar toate tinzând spre unicul mister care le stă la bază. „Cum este posibil ca astăzi să nu ne întâlnim?“, a fost întrebarea de fond care a canalizat confidențele celor care au luat masa.

Seara, a venit rândul fratelui Sabino, prezentat de părintele Nicolae Tang de la Hodoș Bodrog, în fața unei mari adunări pregătită să-l asculte, să expună spiritualitatea părinților sirieni, în special a lui Isaac de Ninive, în contextul ecoului pe care acest sfânt l-a generat în toate bisericile din antichitate. Cum unul dintre textele sale tocmai fusese tradus în limba română și era pus în vânzare pe coridorul din fața sălii de conferințe, Fr. Sabino a fost în cele din urmă copleșit de o coadă lungă de oameni care îi cereau un autograf. Prezentarea a fost intensă și înțeleasă în dimensiunea ei ecumenică, căci toată lumea a sorbit și continuă să soarbă din izvoarele acestui uriaș al spiritului care știe să vorbească tuturor, pentru că nu face disertații, ci povestește experiența directă a întâlnirii cu Domnul său.

După cina de la hotel, părintele Agapie și părintele Filothei și-au luat rămas bun de la noi pentru a se întoarce la schitul lor, fiindu-le nespuse de recunoscători pentru toată grija pe care ne-au arătat-o și pentru fraternitatea caldă de care ne-am bucurat împreună. A doua zi este ziua întoarcerii noastre în Italia, cu ultima piedică la aeroport. Biletul de întoarcere este anulat. Biletele, emise de compania Lufthansa atât pentru dus, cât și pentru întors, după ce au fost schimbate pentru dus, nu sunt disponibile nici măcar pentru întors. Căutăm o soluție și, în cele din urmă, plătind un fel de penalizare, ne permit să obținem biletele. Cu toate acestea, avionul care pleacă din Timi-

---

șoara are întârziere și cu siguranță nu vom ajunge la timp pentru scala de la Munchen. Singurul gând: cum rămâne cu valizele noastre? La Munchen pierdem zborul de legătură spre Milano, alergăm la diverse ghișee, obținem în cele din urmă un nou bilet spre Milano cu un avion care pleacă cu două ore mai târziu. Într-un final, toate se rezolvă. La Milano ne găsim valizele și îl găsim pe vice-priorul de la Mănăstirea Bose care vine să ne ia și să ne ducă la diferitele puncte de întâlnire convenite: pentru părintele Victor la Novara, pentru mine la Santhià. Și ne-am salutat așa cum repetam mereu când ne salutăm în perioada pascală în România: „Hristos a înviat!” , „Adevărat a înviat!”. Seara, nu destul de târziu, suntem cu toții, fericiți, acasă.

Pr. Dr. Elia CITTERIO